
Центру досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України — двадцять п'ять років

Центр досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки в структурі Академії наук України створено в липні 1986 р. у результаті об'єднання двох наукових підрозділів — Центру досліджень науково-технічного потенціалу Ради з вивчення продуктивних сил УРСР АН УРСР та Сектору історії природознавства і техніки Інституту історії АН УРСР відповідно до Постанови № 313 Президії Академії наук УРСР від 22.07.1986 р. «Про подальший розвиток в АН УРСР досліджень теоретичних і прикладних проблем організації науки та історії природознавства і техніки». Це рішення було викликано необхідністю комплексного вивчення закономірностей розвитку науки та техніки.

Поодинокі дослідження з історії природознавства і техніки започатковано в Україні ще наприкінці XIX — на початку XX ст., ідея ж про необхідність проведення систематичних досліджень виникла тільки в Українській академії наук невдовзі після її створення в листопаді 1918 р., і вже в 20-ті роки її вчені виконали значну кількість історико-наукових робіт.

Початок інституалізації досліджень з історії науки і техніки припав на 40 — 50-ті рр. XX ст., коли створено спеціальні профільні відділи з історії техніки та історії математики, їх відповідно очолили академіки АН України В.В. Данилевський та Й.З. Штокало, почали працювати академічна Комісія з історії науки і техніки (голова — академік АН України І.Т. Швець) і Національний комітет об'єднання істориків

науки і техніки (голова — академік АН України К.К. Хренів).

Активізація досліджень з названих вище напрямів розпочалася в 60-х роках, коли в складі Інституту історії АН УРСР створено Сектор історії природознавства і техніки (завідувач академік АН України Й.З. Штокало). Основне завдання Сектору полягало в підготовці узагальнюючих праць з історії природознавства і техніки шляхом залучення широкого кола провідних учених Академії, що дозволило підготувати й видати у 1963—1985 рр. понад 50 монографічних видань з історії окремих галузей науки і техніки, зокрема чотиритомну “Историю отечественной математики”, яка була відзначена міжнародною медаллю Койре, двотомні “История технического развития угольной промышленности Донбасса” та “Развитие химической технологии на Украине”, “Развитие органической химии на Украине”, “Развитие аналитической химии на Украине”, “Развитие металлургии в Украинской ССР”, “Неорганическое материаловедение в УССР”, тритомну “Развитие биологии на Украине” та інші. Помітним внеском у наукову біографістику стала серія довідників про учених — “Фізики”, “Математики”, “Механики”, “Хіміки”, “Біологи”, “Астрономи”. Сектор видавав періодичні збірники “Нариси з історії техніки на Україні” та “Нариси з історії природознавства і техніки”.

Тоді ж у відділі математичних методів обробки історико-наукової інформації Сектору, який очолив у 1965 р. Г.М. Добров, було розпочато вивчення проблем самої науки і започатковано новий на-

пряма, відомий нині як наукознавство. Знаковою подією став вихід у світ монографії Г.М. Доброва «Наука о науке. Введение в общее наукознание» (1966), де представлено концепцію розвитку наукознавства як комплексного напрямку, що охоплює широкий спектр питань організації, планування та управління в галузі науки. Вона була перевидана в Україні в 1970 та 1989 рр. та ще в 17 країнах різними мовами і принесла її автору світову відомість. Підняті в монографії питання Г.М. Добров із співробітниками розвинули у низці інших монографій: «Актуальные проблемы науковедения» (1968), «Потенциал науки» (1969), «Организация науки» (1970) та «Управление наукой» (1971).

Важливе значення для розвитку наукознавства та залучення до наукознавчих досліджень учених різних спеціальностей мала організація Г.М. Добровим київських симпозіумів з наукознавства та науково-технічного прогнозування, що проводяться з 1966 р. і набули міжнародного статусу та визнання. Цього року було проведено XXIV симпозіум. Видання монографії Г.М. Доброва, проведення I Київського симпозіуму з наукознавства та науково-технічного прогнозування, а в червні у Львові та Ужгороді Радянсько-польського симпозіуму з проблем комплексного вивчення розвитку науки сприяли становленню наукознавства в Україні як окремого наукового напрямку.

У 1970 р. засновано періодичний міжвідомчий збірник «Наукознавство та інформатика», який у 1993 р. перетворено на щоквартальний міжнародний журнал «Наука та наукознавство» («Наука и науковедение», «Science and Science of Science»).

У березні 1968 р. колектив наукознавців, сформований Г.М. Добровим, став відділом Інституту математики АН

Г.М. Добров

УРСР, який у 1969 — 1971 рр. функціонував як підрозділ Ради з вивчення продуктивних сил УРСР АН УРСР, у 1971 — 1984 рр. — Відділення комплексних проблем наукознавства Інституту кібернетики АН УРСР, у 1984 — 1986 рр. — Центр досліджень науково-технічного потенціалу. Отже, було створено передумови для повної інституалізації наукознавчих і науково-історичних досліджень в АН України. У результаті в липні 1986 р. на базі Сектору історії природознавства і техніки Інституту історії АН УРСР та наукознавчих підрозділів Ради з вивчення продуктивних сил України АН УРСР для проведення масштабних досліджень з актуальних питань теорії, історії та філософії науки було створено як самостійну структуру в рамках Інституту надтвердих матеріалів АН України Центр досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки АН УРСР за ініціативи відомого вже тоді наукознавця, доктора економічних наук, професо-

ра Г.М. Доброва, який і став керівником установи.

Енергійну підтримку в організації Центру надавали президент АН України академік Б.Є. Патон, а також академіки НАН України К.М. Ситник, М.В. Новіков на інші вчені.

На підставі Постанови Президії Академії наук УРСР від 08.05.1991 «Про зміну статусу Центру досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва АН УРСР» Центр отримав статус самостійної наукової установи на правах науково-дослідного інституту в складі Відділення інформатики, обчислювальної техніки та автоматизації АН УРСР (нині — Відділення інформатики НАН України).

Дослідження розвитку науки і техніки та удосконалення організації й управління науково-технічним потенціалом постановою визначила пріоритетним напрямком для Академії наук. Центр було визначено головним науковим підрозділом Проблемної комісії «Основні напрямки розвитку науки» Міжвідомчої наукової ради з проблем науково-технічного та соціально-економічного прогнозування при Президії АН УРСР та Держплані УРСР.

Названою постановою на Центр покладено завдання проведення науково-дослідних, прогнозно-аналітичних та учбово-методичних робіт за такими основними напрямками: узагальнення історичного досвіду, довгострокових тенденцій, закономірностей і проблем розвитку науки в Україні в контексті розвитку вітчизняної та світової науки; розробка рекомендацій по вдосконаленню соціально-економічного та організаційного механізму формування й використання наукового потенціалу України, його взаємодії з науковими потенціалами інших країн; історико-наукознавчий аналіз

досвіду, вивчення стану і обґрунтування перспектив науково-технічного та соціально-економічного розвитку Академії; розробка рекомендацій щодо діяльності науково-дослідних установ Академії в умовах ринкової економіки.

Відповідно до постанови та в її розвиток Центр нині проводить теоретичні та прикладні дослідження й розробки в галузі історії, теорії та організації науки, продовжуючи традиції українського наукознавства та розвиваючи нові напрямки. Зокрема, Центр займається розробкою та вдосконаленням організаційних, економічних та інформаційних механізмів інтеграції вітчизняної науки в європейську та світову наукові системи; дослідженням факторів трансформації наукових систем країн з перехідною економікою, проблемами інноваційного розвитку економіки, розробкою інноваційних прогнозів, форсайтними дослідженнями та проблемами наукової політики. Нових можливостей набули й дослідження в традиційних напрямках, зокрема історико-наукові дослідження, які привели до перегляду багатьох уявлень, що існували раніше.

Крім власних досліджень, Центр виконує функції науково-організаційної та учбово-методичної установи, яка координує дослідження і розробки в галузі наукознавства та історії науки й техніки, що проводяться іншими науковими установами і вищими навчальними закладами держави, надає їм науково-методичну допомогу в проведенні досліджень та в підготовці наукових кадрів. Центр працює в тісному контакті з міністерствами, відомствами, науковими установами, підприємствами, організаціями України.

У Центрі працюють дві спеціалізовані вчені ради з захисту докторських і

кандидатських дисертацій, в яких захистилося понад 350 фахівців:

Спеціалізована вчена рада Д 26.189.01 з економічних наук за спеціальністю 08.00.03 — економіка та управління національним господарством, голова ради — доктор економічних наук, професор Б.А. Маліцький, заступник голови — доктор економічних наук, професор В.П. Соловійов, учений секретар — кандидат економічних наук, старший науковий співробітник Л.С. Лобанова.

Спеціалізована вчена рада Д 26.189.02 з історичних наук за спеціальністю 07.00.07 — історія науки і техніки, голова ради — доктор фізико-математичних наук, професор Ю.О. Храмов, заступник голови — доктор філософських наук, професор В.І. Онопрієнко, учений секретар — кандидат історичних наук, старший науковий співробітник В.Г. Гармасар.

Центр регулярно проводить наукові конференції міжнародного рівня. З 1966 р. — Київські міжнародні симпозиуми з наукознавства і науково-технічного прогнозування. У червні 2011 р. відбувся XXIV Київський міжнародний симпозиум «Інноваційна політика та законодавство в Європейському Союзі та Україні: формування, досвід, напрямки зближення».

З 1989 р. — щорічні Добровські читання, присвячені пам'яті засновника Київської наукознавчої школи, першого керівника Центру Геннадія Михайловича Доброва (1929 — 1989). З 2001 р. їх матеріали публікуються в додатках до журналу «Наука та наукознавство» або окремими збірниками.

З 2001 р. Центр проводить міжнародні наукові форуми за підтримки ЮНЕСКО та Міжнародної асоціації академій наук. Зокрема, у жовтні 2011 р. відбудеться Міжнародний

симпозиум «Переміщення центрів науково-технологічної активності на європейському просторі та мобільність учених і спеціалістів між країнами: сучасні тенденції».

Центр є співорганізатором щорічних міжнародних конференцій з інноваційної політики, що проводяться в м. Алушта. Центр організує також неперіодичні конференції, присвячені актуальним проблемам науки та наукознавства. Зокрема, в 2010 р. проведено міжнародну конференцію «Актуальні питання охорони прав інтелектуальної власності в Україні та Європейському Союзі в контексті європейської інтеграції».

Дослідники Центру виконують спільні проекти з науковими установами ЄС, країн СНД, Китаю й інших держав і міжнародних організацій, є експертами міжнародних програм, членами Європейської асоціації досліджень і технологій, Європейської асоціації з еволюційної економіки, Міжнародної спілки з наукометрії та інфометрії, Європейської міжнародної дослідницької та освітньої програми, членами редколегій міжнародних наукових журналів «Освіта і наука» (Болгарія), «International Journal of Technological Learning, Innovation and Development» (Швейцарія) тощо.

На виконання спільного наказу Державного агентства з питань науки, інновацій та інформації України та Національної академії наук України від 16.02.2011 в Україні створено Національний контактний пункт (НКП) Сьомої рамкової програми (РП7) Європейського Союзу з досліджень та технологічного розвитку за пріоритетним тематичним напрямком «Соціально-економічні та гуманітарні науки (SSH)», базовою установою якого визначено ЦДПІН ім. Г.М. Доброва НАН Укра-

їни. Основним завданням НКП є надання інформаційно-консультаційної підтримки та методичного супроводження спільної дослідницької діяльності за участю українських наукових колективів у складі міжнародних консорціумів РП7, а також удосконалення структури взаємодії із мережею НКП ЄС за даним тематичним пріоритетом. Координатором НКП є кандидат економічних наук, старший науковий співробітник Центру О.В. Кот.

З 1993 р. Центр видає щоквартальний міжнародний журнал «Наука та наукознавство» («Наука и науковедение», “Science and Science of Science”). Разом з Київським державним центром науково-технічної і економічної інформації МОН України Центр з 1998 р. видає міжгалузевий журнал «Проблеми науки». Відповідно до Постанови Президії АН УРСР від 22.07.1986 Центр продовжив випуск періодичного збірника «Нариси з історії природознавства і техніки», що раніше видавався Інститутом історії АН УРСР. Вийшло 45 випусків.

Г.М. Добров керував створеним ним Центром до своїх останніх днів. У 1989 році Центру присвоєно ім'я Г.М. Доброва.

Після набуття Центром в 1991 р. статусу самостійного інституту відбулася істотна зміна та розширення методологічних підходів і напрямків його досліджень. Адже отримання Центром статусу самостійного інституту збіглося в часі зі здобуттям Україною незалежності.

З 1989 р. директором Центру є доктор економічних наук, професор, заслужений діяч науки та техніки України Б.А. Маліцький. Заступниками директора є доктор економічних наук, професор В.П. Соловійов та кандидат економічних наук, старший науковий

Б.А. Маліцький

співробітник Л.П. Кавуненко, учений секретар Центру — кандидат економічних наук, старший науковий співробітник О.В. Красовська.

У складі Центру функціонують п'ять наукових відділів і одна міжгалузєва лабораторія.

Відділ історії науки та техніки (спочатку — відділ історії природознавства, з 1992 р. — відділення історії науки, згодом — теперішня назва). Завідувач — доктор фізико-математичних

Л.П. Кавуненко

О.В. Красовська

наук, професор, голова Українського товариства істориків науки Ю.О. Храмов.

Завдання відділу — висвітлювати історію української науки та її окремих напрямів в контексті світової науки та суспільно-політичного і культурного розвитку.

Це тим більш необхідно нині, з огляду на гуманізацію науки і науково-технічного прогресу, що зумовила кардинальні зрушення в історико-наукових дослідженнях, які полягають в тому, що, з одного боку, теоретичне дослідження логіки наукових ідей відбувається з урахуванням соціокультурного контексту їхнього становлення та розвитку, а з іншого, історія науки все частіше відтворюється крізь призму досягнень як окремих вчених, так і їхніх колективів — формальних і неформальних (наукових шкіл). Останнє є ще одним способом висвітлення історії науки — через творчі портрети вчених, реконструйовані в контексті їхньої наукової, організаційної і педагогічної діяльності, а також через наукові школи, процеси їх формування, розвитку і внеску в науку. Тому Ю.О.Храмовим було удосконалено і далі розвинуто його модель сучасної наукової школи, що віддзеркалилось у монографії «Научные школы в физике» (1987) та «История формирования и развития физических школ на Украине» (1981), а також колективній монографії науковців відділу і вчених НАН України «Історія наукових природничо-технічних академічних шкіл» (рукопис) та багатьох статтях.

Зусиллями істориків науки Центру в співпраці з членами Академії в 1986—1991 рр. підготовлено та видано низку фундаментальних праць — «Физическое материаловедение», «Развитие механики в России», «Развитие неор-

ганической химии на Украине», «Развитие физической химии на Украине», «Тритомну "Развитие строительной науки и техники в Украинской ССР"», «Становление высшего технического образования на Украине», «Создатели новой техники в Украинской ССР», «Очерки истории отечественной астрономии. С древнейших времен до начала XX ст.» та інші. У відділі розроблено новий підхід до висвітлення історії науки, коли її коротка історія розглядається крізь призму основних ідей і теорій, інакше кажучи, її ідейного фонду. Такий підхід до написання праць про історію науки та її окремих напрямів і розвивається у відділі. До речі, його можна поширити і на історію всіх гуманітарних наук. Це дістало втілення у монографіях Ю.О.Храмова «История физики» (2006) та «Нарис історії фундаментальних фізичних ідей, теорій та відкриттів» (2011).

У 1991 р. Україна стала незалежною і суверенною державою. Це зумовило нагальну потребу побудови нової, незаідеологізованої громадянської історії України, в тому числі об'єктивної національної історії науки України: на тлі розвитку світової науки, з широким використанням джерельної та архівної бази, відшуканням і введенням у науковий обіг нових і напівзабутих імен та фактів. Обґрунтування понять “національна наука”, “український учений”, визначення наукових досягнень, які справді належать Україні, відродження забутих імен набуло не тільки теоретичного значення, а й важливої цінності для формування національної науки. Висвітлено трагічну історію знищення у 30-х рр. роках Українського фізико-технічного інституту, Інституту транспортної механіки АН УРСР. Видано декілька книг з історії НАН України — “Рання історія Академії наук України. 1918—1921”

Ю.О. Храмов

В.І. Онопрієнко

(Храмов Ю.О., Руда С.П., Павленко Ю.В., Кучмаренко В.А., 1993), “Історія Національної Академії наук України в суспільно-політичному контексті. 1918—1998” (Кульчицький С.В., Павленко Ю.В., Руда С.П., Храмов Ю.О., 2000), найбільш повну версію персонального складу НАН України за 1918—2008 роки (Палій В.М., Храмов Ю.О., 2008) та ін.

Монографія “Природознавство в Україні до початку ХХ ст.” (Павленко Ю.В., Руда С.П., Хорошева С.А., Храмов Ю.О., 2001) стала першою спробою показати збалансовану, цілісну картину розвитку природничих знань і природознавства в Україні від найдавніших часів до початку ХХ ст. в історичному, культурному та освітньому контекстах.

У відділі здійснено історико-науковий аналіз розвитку в Україні окремих галузей науки і техніки. У вказаних напрямках побачили світ монографії доктора історичних наук А.С.Литвинко “Становлення статистичної фізики в Україні” (2009) та «Микола Миколайович Боголюбов та статистична фізика в Україні» (2009), “Развитие общей механики в России и Украине в 20—80-е годы ХХ ст.” (роботу виконано разом з вченими РАН) (2009), доктора історичних наук В.М.Гамалії “Історія досліджень бактеріозів рослин в Україні (кінець ХІХ — початок ХХІ ст.)” (2009).

Реконструкція національної історії науки України з її здобутками та пріоритетами, подана в світовому контексті, сприяє патріотичному вихованню членів суспільства, є важливою складовою загальнонаціональної історії та культури, допомагає формуванню громадянської позиції та високих моральних чинників. Цьому сприятиме виконання планової теми відділом «Історія НАН України в суспільно-політичному контексті» (2007—2011), за результатами якої передбачається публікація п'ятитомника, окремі томи якого будуть присвячені біографіям провідних вчених НАНУ (1918—2011), історії академічної науки, історії академічних інститутів, формуванню та розвитку наукових шкіл НАНУ, соціальній історії НАН України як вищої наукової інституції України. У 1993 р. з ініціативи відділу створено Українське товариство істориків науки (голова — професор Ю.О. Храмов).

Відділ методології та соціології науки.
Завідувач — доктор філософських наук, професор В.І. Онопрієнко.

Відділ сформовано в 1993 р. на базі відділу теоретичних досліджень історії науки. Досліджує проблеми філософії, історії, методології та організації науки, сучасний стан наукової системи України. Отримано низку результатів за темами: методологічні питання сучасного наукознавства; соціокультурні та методологічні зрушення в науковому знанні в період трансформації наукової системи України; соціологічний моніторинг інноваційних можливостей інститутів НАН України; дослідження інноваційного потенціалу інформації та знання; соціокультурні перетворення в постіндустріальному суспільстві під впливом інформаційно-комунікаційних знань та технологій.

Виконувалися проекти Державного фонду фундаментальних досліджень: дослідження динаміки, міграції та під-

готовки молодих наукових кадрів в інститутах в період трансформації НАН України; дослідження методологічного впливу інформатики як чинника подальшого розвитку науки та інформатизації суспільства; інтелектуальний капітал аерокосмічного комплексу України в умовах глобалізації та ін.

Співробітники відділу опублікували понад 400 праць, у тому числі 32 монографії та підручники, зокрема: Оноприєнко В.И. “Науковедение: поиск системных идей” (2008); Мочалов В.И., Оноприєнко В.И. “В.И.Вернадский: Наука, Философия, Человек” (2008); Оноприєнко В., Щербань Т. “Джерела з історії українського наукового товариства в Києві”, К., 2008; Оноприєнко В.І., Ткаченко В.В. “Історія української науки. Курс лекцій”. — К.: Варта, 2010; Рижко Л.В. “Науковий простір: філософський і наукознавчий аспекти” (1998), Рижко Л.В. “Топологія науки” (2009); Чирков В.Г. “Эффектометрия”. — К.: Фенікс, 2005, Чирков В.Г. “Вибіркове обстеження”. — К.: Фенікс. 2007; “Методологические вопросы науковедения” под ред. В.И.Оноприєнко. — К.: 2001; низка книг професора В.І.Оноприєнка з наукової біографістики, удостоєних медалі РАН ім. академіка О.Л. Яншина, тощо.

Відділ системних досліджень науково-технологічного потенціалу. Завідуючий — доктор економічних наук, старший науковий співробітник І.Ю. Єгоров. Разом з відділом історії науки та техніки цей відділ є найстарішим у структурі Центру.

Розробка теоретичних основ формування й оцінювання науково-технічного потенціалу, розпочата Г.М. Добровим та його співпрацівниками, обґрунтування шляхів його трансформації в умовах радикальних соціально-економічних змін і посилення ролі науки та технологічного застосування її результатів у підвищенні інновативності економіки можуть вважа-

тися найбільш вагомим внеском Центру в світове наукознавство. Ці питання відділ розробляє разом з іншими підрозділами Центру. Значна увага приділяється дослідженню сучасної системи підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації в Україні та оцінці можливих шляхів її інтеграції в єдиний європейський освітній та науковий простір. Відділ бере постійну участь у підготовці аналітичних матеріалів та рекомендацій щодо удосконалення управління науково-технічною сферою для Президії НАН України, Кабінету міністрів та Верховної Ради України. Зокрема, за участю відділу було підготовлено проект Закону «Про наукову та науково-технічну діяльність», Доктрина реформування науки, Концепція інноваційного розвитку України та проекти інших офіційних документів. Із середини 90-х років минулого століття співробітники відділу беруть активну участь у виконанні міжнародних проектів з проблем управління науковою та науково-технічною діяльністю ООН, ЮНЕСКО, рамкових програм ЄС та НАТО, приймають участь у міжнародних конференціях і семінарах, що проводяться в Україні та за її межами в якості організаторів, керівників секцій та доповідачів.

З проблем досліджень науково-технічного потенціалу Центр за останні роки видав, зокрема, наступні праці: Єгоров І.Ю. “Наука и инновации в процессах социально-экономического развития”. — К.: ИВЦ Госкомстата Украины, 2006; Єгоров І.Ю. “Развиток науки в США в 90-х роках: тенденции достижения, проблемы”. — К.: ЦДПН НАН України, 2001; Єгоров І.Ю., Жукович І.А., Рижкова Ю.О. “Науковий та інноваційний потенціал України у міжнародних статистичних порівняннях”. — К.: Інформ.-аналіт. агентство. — 2010; Малицкий Б.А., Кавуненко Л.Ф., Гончарова Т.В., Дингес М. “Научный потен-

І.Ю. Єгоров

В.П. Соловійов

циал государств — членов Организации черноморского экономического сотрудничества (ОЧЕС)”. — К.: Феникс, 2008; Грига В.Ю. “Теоретичні та практичні аспекти використання наукових результатів НАН в економіці України”. — К.: ЦДПІН НАН України, 2010; Лобанова Л.С. “Системы подготовки научных кадров в европейских странах и Украине: сравнительный анализ в контексте формирования Единого европейского образовательного и научного пространства”. — К.: Інформ.-аналіт. агентство, 2010; Лобанова Л.С. “Современный опыт организации подготовки и аттестации научных и научно-педагогических кадров в развитых странах мира”. — К.: ЦИПІН НАН України, 2008; Маліцький Б.А. “Прикладне науковзнавство”. — К.: Фенікс, 2007.

Відділ проблем інноваційного розвитку економіки. Завідувач — доктор економічних наук, кандидат технічних наук, професор В.П. Соловійов.

На початку 1990-х років головну увагу відділу було зосереджено на проблемах формування інфраструктури інноваційного розвитку. Сформульовано принципи функціонування технопарків. Практичним результатом став Указ Президента України про проведення економіко-технологічного експерименту шляхом створення інноваційної структури «Агротехнопарк «Броди». Ці та інші

розробки стали основою для техніко-економічного обґрунтування Розпорядження Президента України «Питання створення в Україні технопарків і інноваційних структур інших типів» (№ 17/96-рп від 23.01.1996) та Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок створення та функціонування технопарків й інноваційних структур інших типів» (№ 549 від 22.05.1996). Ці два документи визначили державну політику у сфері розвитку інноваційного законодавства й формування елементів інноваційної інфраструктури.

Результатом розробок відділу стало також створення Трускавецького валеологічного інноваційного центру, що потім став органом господарського управління Спеціальної економічної зони «Курорттополіс Трускавець».

Тоді ж виконувалися фундаментальні й прикладні дослідження проблем оцінки та експертизи наукових і науково-технічних розробок. Практичним результатом стала розробка проекту Закону України «Про наукову та науково-технічну експертизу» (№51/95-ВР, від 10.02.1995), покладеного в основу модельного закону про наукову та науково-технічну експертизу, прийнятого Міжпарламентської асамблеєю СНД.

У середині 2000-х років виконано цикл досліджень з проблем розвитку національної інноваційної системи, що завершився підготовкою проекту «Концепції розвитку національної інноваційної системи України», схваленої Розпорядженням Кабінету Міністрів України № 680-р від 17.06.2009.

Результати досліджень у сфері інноваційного розвитку використано Міністерством економіки, Міністерством науки й технологій, Міністерством надзвичайних ситуацій, Анти-монопольним комітетом й іншими міністерствами та відомствами України.

Видання Центру

Основні результати з означених проблем опубліковано в монографіях: Соловьев В., Андрощук Г., Егоров И. и др. “Избранные вопросы современного инновационного менеджмента для малых и средних предприятий” / под ред. Р. Мюллера и В. Соловьева. — Киев, Дрезден: «Демидур», 2000; Соловьев В.П. “Инновационная деятельность как системный процесс в конкурентной экономике (Синергетические эффекты инноваций)”. — К.: Фенікс, 2004; Влащенко С.Н., Головатюк В.Н., Егоров С.А., Соловьев В.П. “Экспертиза и мониторинг инновационных процессов. Методические и правовые аспекты” / под ред. Б.А.Малицкого и В.П. Соловьева. — К.: Укр. вид. центр, 2006; Соловьев В.П. “Конкуренция в условиях инновационной модели развития экономики”. — К.: Фенікс, 2006; Соловйов В.П., Кореняко Г.І., Головатюк В.М. “Інноваційний розвиток регіонів: питання теорії та практики” під ред. В.П. Соловйова. — К.: Фенікс. — 2008.

Відділ проблем діяльності та стратегії розвитку НАН України. Завідувач — кандидат технічних наук О.О. Грачев.

До Центру відділ увійшов у 1991 році, раніше під назвою відділу аналізу ефективності науково-дослідних робіт входив до складу Інституту математики АН УРСР. У 1991 — 1997 рр. відділом керував кандидат фізико-математичних наук В.А. Корнілов, з 1997 р. — О.О. Грачев, якій раніше завідував лабораторією інформаційного аналізу фундаментальних досліджень цього ж відділу.

Основним напрямком досліджень є наукометричний аналіз наукової системи України, узагальнення та систематизація результатів досліджень, отриманих у НАН України з пріоритетних міждисциплінарних наукових напрямів, дослідження проблем трансформації науко-

вого потенціалу Академії з урахуванням кризових явищ в економіці України.

Проведено аналіз динаміки розвитку та результатів наукової діяльності НАН України, зокрема змін у мережі наукових установ, фінансовому та матеріально-технічному забезпеченні досліджень, кадровому потенціалі Академії, а також основних показників оцінки їх результативності. Здійснено оцінку основних тенденцій та стану підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації. Виконано наукометричний аналіз діяльності дослідно-виробничої бази НАН України та трансформаційних процесів за останні два десятиріччя.

Досліджено стан розвитку соціальних і гуманітарних наук в Україні і дано їх наукометричну оцінку. Виконано наукометричний аналіз відображення внеску вчених Академії у світову інформаційну мережу наукової комунікації в окремих галузях науки. Досліджено ряд питань щодо відображення процесів трансформації науки в засобах масової інформації після 90-х років ХХ ст. Проведено аналіз публікацій про діяльність НАН України, а також досвіду інформаційного обслуговування в системі управління Академії на прикладі інформаційно-аналітичного забезпечення Президії НАН України. Здійснено моніторинг інформаційної активності вчених та публікацій в ЗМІ з проблем науки та діяльності Академії. Проведено оцінку внеску НАН Укра-

О.О. Грачев

О.С. Попович

їни в науку шляхом наукометричного аналізу академічних журналів, бібліометричного аналізу зарубіжних публікацій установ Відділення хімії НАН України, а також здійснено веб-бібліометричне визначення рейтингу НАН України серед національних академій наук світу.

Проведено аналіз діяльності установ НАН України з проблем збереження навколишнього середовища і забезпечення сталого розвитку України, підвищення енергетичної безпеки держави, розроблення медико-біологічних технологій та поліпшення здоров'я населення, дослідження Антарктики за наукометричними показниками (напрями досліджень і їх важливість, фінансове, кадрове і законодавче забезпечення, кількість виконуваних в певний період науково-дослідних робіт і впроваджених розробок, показники патентно-ліцензійної та видавничої діяльності тощо). Проаналізовано основні тенденції розбудови наукових досліджень з проблеми збереження навколишнього середовища і забезпечення сталого розвитку України з початку 70-х років ХХ ст. по теперішній час. Охарактеризовано основні етапи історії цієї діяльності, напрями досліджень та їх результативність.

Проаналізовано актуальні проблеми правового забезпечення діяльності НАН України, зокрема з питань захисту прав інтелектуальної власності і вдосконалення правових засад діяльності Академії. Опрацьовано наукознавчі і правові аспекти адаптації та імплементації модельного законодавства Міжпарламентської асамблеї СНД до законодавства України. Здійснено аналіз правового режиму об'єктів інтелектуальної власності, що створюються за рахунок бюджетних коштів, в Україні, ЄС, США, інших країнах. Зроблено висновок про невідповідність законодавства України і практики його застосування відповідному зако-

нодавству іноземних країн та актам ЄС і сформульовано конкретні пропозиції щодо використання досвіду інших країн для вдосконалення законодавства України із зазначеного питання.

За період 2000 — 2010 рр. співробітники відділу опублікували 186 праць, серед яких 15 книг, зокрема: Цибань В.О. “Нагороди Національної академії наук України: Золота медаль ім. В.І.Вернадського. Премії імені видатних учених України. Відзнаки”. — К.: Наук. думка, 2010; Галузинська В.С. “Феномен Патона. Портрет в інтер'єре двох столетий”. — К.: Наук. думка, 2010; Рыбачук В.П., Гожик П.Ф., Виденина Н.Г., Литвинов В.А. “Исследования Украины в Антарктике”. — К.: Варта, 2008.

Результати досліджень відділу використовуються в роботі апарату Президії НАН України, МОН України та при підготовці законодавчих і нормативних актів у комісіях Верховної Ради України.

Міжгалузева лабораторія МОН України і НАН України з проблем формування та реалізації науково-технічної політики України. Завідувач — доктор економічних наук, кандидат фізико-математичних наук, заслужений діяч науки і техніки України О.С. Попович.

Лабораторія створена спільними наказами-розпорядженнями Міністерства України у справах науки і технологій і Президії НАН України від 23.05.1997 та від 17.07.2000.

Діяльність лабораторії спрямована на аналіз ефективності науково-технологічної та інноваційної політики держави, розроблення науково-методичного забезпечення та практичних рекомендацій щодо підвищення результативності науково-технологічної політики, організацію прогнозно-аналітичних досліджень з метою селекції провідних напрямків державної науково-технічної політи-

ки, визначення науково-технологічних та інноваційних пріоритетів.

Лабораторія забезпечила координацію й узагальнення результатів фортсайтних досліджень в рамках Державної програми прогнозування науково-технологічного та інноваційного розвитку. Запропоновано нову ієрархічну систему пріоритетів науково-технічної та інноваційної діяльності та механізми їх реалізації, розроблено проекти законів для її втілення в життя. Спільно з науковцями Білорусі та Молдови велись дослідження соціального капіталу науки та порівняльної динаміки кадрового потенціалу України й цих країн. Запропоновано розширене трактування поняття соціального капіталу науки. Цикл робіт «Дослідження динаміки науково-технічного потенціалу та соціального капіталу науки Білорусі, Молдови та України як ключового фактору інноваційного розвитку їх економіки» був удостоєний у 2008 році премії трьох академій наук.

Досліджувались також сутність і структура інноваційного потенціалу та розроблялись методи його проблемно-орієнтованої оцінки, вивчались проблеми формування і реалізації державних науково-технічних програм з пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки, основні тенденції в динаміці кадрового потенціалу української науки за останнє десятиріччя, вплив бюрократизації управління на реалізацію науково-технологічної політики, інноваційно-соціальні аспекти розвитку фармацевтичної галузі України. Розроблено пропозиції щодо внесення змін до Закону України «Про державні цільові програми» та щодо запровадження принципово нової інноваційно-соціальної моделі взаємовідносин держави, розробників нових лікарських засобів і фармацевтичних підприємств.

Зарезультатами досліджень опублікованомонографії: Попович О. С. «Науково-

технологічна та інноваційна політика: основні механізми формування та реалізації» (під редакцією Б. А. Маліцького) — К.: Фенікс. — 2005; Маліцький Б. А., Попович О. С., Соловійов В. П., Артемова В. Я., Єгоров І. Ю. «Обґрунтування інноваційної моделі структурної перебудови економіки України». — Київ: ЦДПІН, 2005; Маліцький Б. А., Попович О. С., Соловійов В. П. «Перспективні напрями науково-технологічного та інноваційного розвитку України». — К.: Фенікс. — 2006; «Зведений прогноз науково-технологічного та інноваційного розвитку України на найближчі 5 років та наступне десятиліття». — К.: Фенікс, 2007; Мех О. А. «Організаційно-економічне обґрунтування розвитку науково-технічного потенціалу фармацевтичної галузі України». — К.: ЦДПІН, 2004; Мех О. А. «Інноваційно-соціальні аспекти розвитку фармацевтичної галузі України». — К.: ЦДПІН, 2008, Малицький Б. А. «Неолибералізм и кризис инновационного развития экономики. Формула кризиса». — К.: Феникс, 2009, а також понад 50 статей за останні п'ять років.

Нині в Центрі працює 75 працівників, включаючи 62 наукових співробітників, у тім числі 10 докторів та 36 кандидатів наук. Молоді вчені та аспіранти ЦДПІН ім. Г. М. Доброва НАН України беруть участь у конкурсах на здобуття персональних стипендій для молодих учених, премій імені видатних вчених, грантів Президента України, Кабінету Міністрів України тощо. Зараз в Центрі працюють і вчаться 2 стипендіата Президента України і 3 стипендіата НАН України. Для ЦДПІН ім. Г. М. Доброва НАН України залишається актуальним питання розвитку кадрового потенціалу та створення більш сприятливих умов для його ефективного використання.

Своє 25-річчя Центр зустрічає науковою активністю та непересічними творчими здобутками.